

Nr 258.

Av herr **Mogård m. fl.**, *angående ett ekonomiskt tillfredsställande anordnande av de ecklesiastika avlöningstillgångarnas förvaltning.*

Genom 1910 års lagstiftning rörande det prästerliga avlöningsväsendet åsyftades dels en skatteutjämning mellan de olika pastoraten och mellan olika beskattningsföremål, dels en löneutjämning mellan de särskilda prästerliga befattningshavarna. För detta ändamål förvandlades i viss utsträckning de lokala avlöningstillgångarna i för hela prästerskapets löner gemensamma, vilka uppsamlades i den s. k. kyrkofonden. Formellt kvarstår emellertid grundsatsen, att varje pastorat skall medelst församlingsbidrag och andra inom pastoratet tillgängliga ecklesiastika lönetillgångar avlöna sitt prästerskap. Den ordning, vari detta skall ske, är följande: 1) församlingsavgifter till belopp ej överstigande tre öre för varje tiotal kronor av pastoratets hela inkomstsumma; 2) arrenden av ecklesiastika lönebo-ställen med vissa undantag; 3) avgälder av lägenheter etc.; 4) skogsför-säljningsmedel samt 5) ytterligare församlingsavgifter till erforderligt be-lopp. Kyrkofondens bidragsskyldighet inträder först, sedan församlings-avgifterna överstiga ett belopp, som motsvarar en utdebitering av sex öre för varje tiotal kronor av pastoratets hela inkomsttal. Mot denna förmån svarar emellertid församlingarnas skyldighet att till ifrågavarande fond avstå, vad av arrenden med flera medel icke varit för året erforderligt för avlöningsändamål.

Omfattningen av de ecklesiastika avlöningstillgångarnas ianspråkstagande för bestridande av prästerskapets löner, däri inbegripna tillfällig löneför-bättring och dyrtidstillägg, framgår av 1921 års avlöningstabell, uppgjord av kyrkofondskommittén. Enligt denna utgjorde nämnda lönebelopp 23,683,000 kronor. Härav bestredos 55.24 procent medelst församlings-avgifter, 10.8 procent medelst arrendemedel, avgälder m. m., 6.58 procent medelst skogsförsäljningsmedel samt 27.38 procent av kyrkofonden. Dennas andel i lönerna har avsevärt stegrats genom införandet av dyrtidstilläggen. I det närmaste tre fjärdedelar av samtliga pastorat beräknas härvid på grund av högre uttaxering till prästlöner än sex öre per tiokrona vara i behov av tillskott från fonden. Genom den till synes i väsentlig mån stabiliserade prisnivån torde under förutsättning av oförändrade grunder för dyrtidstilläggets utgörande för avsevärd framtid samma krav komma att ställas å kyrkofonden. Det torde alltså vara tydligt, att kyrkofonden härigenom har verklig betydelse för de flesta församlingars ekonomiska

ställning, liksom densamma för sin förkovran röner stark inverkan av de ecklesiastika avlöningstillgångarnas lokala avkomstresultat.

En betydande del av dessa tillgångar utgöres av prästboställena. Antalet av dylika beräknas till över 3,600 hemman och lägenheter med en jordareal av 500,000 hektar och ett taxeringsvärde av nära 150 miljoner kronor. En annan viktig del av lönetillgångarna äro de s. k. prästskogarna med en areal av omkring 350,000 hektar, fördelade på 2,500 skogar. Av arealen anses 270,000 hektar utgöra produktiv skogsmark. Jämte församlingsavgifterna bilda de nämnda egendomskategorierna de viktigaste bland de ecklesiastika inkomstkällorna. Härtill skulle kunna läggas några tillgångar av relativt mindre betydelse.

Dessa lönetillgångars avkastning bestämmer sålunda kyrkofondens ekonomiska ställning. Nämnda fond bildades i och med ingången av år 1914, då dess kapitalbehållning uppgick till närmare sju och en halv miljon kronor. Härefter har densamma så gott som oavbrutet tillväxt, i årligt medeltal med omkring två miljoner kronor. Vid utgången av budgetåret 1925—1926 utgjorde dess av statskontoret förvaltade fondkapital sålunda 40,786,000 kronor. Inkomsterna under nämnda redovisningsår uppgingo till 10.7 miljoner kronor, av vilken summa skogsförsäljningsmedlens nettobelopp var 3.6 miljoner och de återstående arrendemedlen 200,000 kronor. Utgifterna belöpte sig till 8.4 miljoner kronor, varav 5.6 miljoner utgjorde till pastoraten utbetalda ersättningar, 1.1 miljoner skogsvårdskostnader och återstoden i väsentlig mån ersättningar och arvoden till olika kategorier av prästerliga befattningshavare. Ehuru de genom 1910 års lag om kyrkofonden och genom senare lagar angående dyrtidstillägg och löneförbättring fonden åvilande förpliktelserna visat sig vara mera expansiva, än vad som från början förmodats, har densamma det oaktat hittills starkt förkovrats. Detta förhållande torde dock mest böra tillskrivas dels bevillningsbeloppens stegring, varigenom pastoratens bidrag till prästerskapets avlöning ökats, dels de genom gynnsamma virkespris förhöjda skogsförsäljningsmedlen. Tillväxten torde följaktligen i viss mån kunna betecknas som konjunkturföreteelse.

Under alla förhållanden läser det vara uppenbart, att kyrkofonden i sin egenskap av reservoar för de gemensamma avlöningstillgångarna måste grunda sin utjämnande verksamhet och dess lyckliga fullgörande å kravet, att de kapitaltillgångar, som inverka å fondens ekonomiska ställning, lämna högsta möjliga avkastning. I det hänseendet hava den kyrkliga organisationen och de enskilda pastoraten ett gemensamt intresse av betydande ekonomisk räckvidd. Detta framträder så mycket tydligare, sedan genom det nya lönesystemets genomförande den enskilde ecklesiastika löntagaren befriats från det direkta sambandet mellan de lokala avlöningstillgångarnas handhavande och utnyttjande. Det har också med styrka framhållits, hurusom intresset för de ecklesiastika avlöningstillgångarnas skötsel och avkomst icke varit så stort, som kunnat anses önskvärt. Riksdagens revi-

sorers förra året verkställda granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning har därom för ett område givit besked. Andra iakttagelser kunna också citeras.

Av 1915 års kyrkofondskommittés synnerligen värdefulla utredning anføres som den principiella bristen i fråga om avlöningstillgångarnas förvaltning, att denna är splittrad på ett alltför stort antal händer. Det enhetliga ansvaret bäres därför icke av någon myndighet. Bristen på en målmedveten ledning av den stora egendomsmassans hela förvaltning motverkar räntabiliteten och försvårar nödiga och nyttiga åtgärders vidtagande för vinnande av högsta möjliga uthålliga avkomst. Denna har därför blivit till synes onödigt låg. Vanhävd har konstaterats å ett flertal egendomar i olika delar av landet, medan avkomsten av andra varit anmärkningsvärt obetydlig. Detta har kunnat ske, ehuru flerstädes boställena innefattat god och välbelägen jord, vars brukande bort kunna lämna gott resultat.

Detta förhållande har icke endast en betydande nationalekonomisk och social innebörd. Det torde inom en icke avlägsen framtid komma att visa sig, att ökade krav måste ställas å kyrkans fasta egendoms avkomstförmåga, därest icke desamma skola behöva tillfredsställas genom den flerstädes redan hårt ansträngda kommunala uttaxeringen. Sålunda utgår inom ett fåtal år ett icke ringa antal av de prästerliga löneregleringar, som träffats enligt 1910 års lagstiftning, och vilka gälla under 20 år. Det är att vänta, att vid ny lönereglering en förbättring av avlöningsvillkoren kommer att ifrågasättas. Sålunda föreslår 1926 års kyrkomöte i skrivelse angående nya bestämmelser rörande prästerskapets avlöning, att 1,700,000 kronor i årligt merbelopp må tagas ur kyrkofonden i och för en löneförbättring. En väntad lagstiftning om vidgade möjligheter till fritt utträde ur statskyrkan och därmed följande förminskning av skatteplikten till den kyrkliga organisationen torde medföra samma verkan: ökade krav å avlöningstillgångarna. Läggas härtill de mångahanda och olikartade nya fordringar, som vid sidan av det direkta avlöningsändamålet ställas å kyrkofonden, och som syfta att befrämja den kyrkliga organisationens utveckling, torde det vara klart, att utan en i avsevärd mån förbättrad avkastningsförmåga så småningom själva fondkapitalet måste anlitas. Vidare torde böra erinras om, att domänstyrelsen under de gångna åren i skilda framställningar erinrat om önskvärdheten av en revision av gällande bestämmelser rörande gottgörelsen till domänverket för dess vård av de ecklesiastiska skogarna. Enligt en av nämnda styrelse uppgjord beräkning skulle gottgörelsen under tioårsperioden 1916—1925 rätteligen ha utgjort över 8 miljoner kronor, varav dock i verkligheten endast omkring 2 miljoner ersatts domänfonden av kyrkofonden. Ett tillmötesgående av dessa framställningar, vilka ur den domänverket bakomliggande affärsmässighetens princip icke kunna utan vidare avvisas, reducerar kyrkofondens årliga avkastning högst betydligt. — Ur olika syn-

punkter måste det därför synas önskvärt, att de prästerliga avlöningstillgångarna förvaltas på ett mera inkomstbringande sätt, än vad nu nu sker.

Huru denna förvaltning skall kunna ordnas utan alltför stora kostnader är svårt att utan ingående prövning avgöra. Kyrkofondskommittén har i sitt förut omnämnda betydelsefulla betänkande föreslagit en omfattande centralisering av förvaltningen genom inrättandet dels av en kyrkofondstyrelse med ett flertal tjänstemän, dels av ecklesiastika domänintendentsbefattningar, dels ock av en särskild ecklesiastik skogsbyrå inom domänstyrelsen och av särskilda ecklesiastika revir inom domänverkets lokalförvaltning. Det torde emellertid kunna sättas ifråga, huruvida en så omfattande och dyrbar administrativ apparat skulle motsvara kostnaden för densamma, och huruvida icke redan befintliga samhällsorgan skulle kunna förändras till att mera rationellt ombesörja vården av de ecklesiastika lönetillgångarna i deras nuvarande omfattning. I den hithörande diskussionen har även framkastats möjligheten av att den kyrkliga jorden i vidgad utsträckning antingen upplätes eller försåldes till egna hem och andra självständiga jordbruk, varvid försäljningsbeloppet skulle kunna placeras i annat slag av fast egendom. I det hänseendet kan erinras om 1924 års riksdags skrivelse rörande önskvärdheten av en ändamålsenligare användning av den ecklesiastika jorden och vidare om av fjolårets riksdag beslutade lag om friköp av lägenheter å kyrklig jord. Det har även ifrågasatts, huruvida pastoratens mera aktiva intresse vid skötseln av de lokala lönetillgångarna skulle kunna framkallas, genom att pastoraten på något sätt erhöle större del av avkomsten. Häremot torde likväl böra ställas den av 1926 års kyrkomöte anförda möjligheten av bestämmandet av viss lika minimiutdebitering för samtliga pastorat.

Bland mera partiellt inriktade förslag till förbättrandet av de ecklesiastika avlöningstillgångarnas avkastning må nämnas frågan om de s. k. tjänstbarheternas anpassande efter nutida förhållanden. Därmed står i nära sammanhang ett förnuftigare och mera rättvist ordnat system ifråga om från prästskogarna utgående virke och bränsle till husbehov åt boställshavare och vissa löntagare m. fl. Enligt den officiella skogsstatistiken utgjorde den andel av prästskogarnas årliga virkesskörd, som under åren 1911—1918 användes till husbehov, i medeltal 21 procent. En besparing torde å detta område kunna åstadkommas utan förbiseende av att prästskogarnas karaktär är en annan än kronoparkernas. Till detta torde kunna läggas vissa krav ifråga om ett förbättrat redovisningsväsen, i vad gäller de ecklesiastika avlöningstillgångarna. I detta hänseende lär särskilt erfordras större enhetlighet jämte därmed följande möjlighet till i olika avseenden skärpt kontroll av medelsförvaltningen.

Det torde vara uppenbart, att de ecklesiastika avlöningstillgångarnas vård och avkastning under nu gällande bestämmelser och organisation icke äro tillfredsställande. Vidare lär det ej kunna undvikas, att deras ianspråkstagande för framtiden kommer att ökas, därest icke större krav

skola behöva ställas å den kommunala eller statliga uttaxeringen. Det måste därför synas angeläget, att under särskilt hänsynstagande till deras egentliga karaktär och uppgift och med beaktande av att de representera betydande sociala och ekonomiska värden deras förvaltning i olika avseenden erhåller en mera tillfredsställande organisation, anordnad med ekonomisk planmässighet och utan byråkratisk förtyngning. Detta synes också helst böra ske, innan sådana mera avsevärda dispositioner träffas, varigenom tillgångarnas avkomstresultat i betydande mån kan röna inflytande.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning om på vad sätt de ecklesiastika avlöningstillgångarnas förvaltning skall kunna ekonomiskt tillfredsställande anordnas, och om framläggande för riksdagen snarast möjligt av de förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 21 januari 1927.

B. Mogård.

Ruben Wagnsson.

Harald Hallén.
